

الگوی شایستگی و اخلاق مداری با رویکرد جانشین پرور در صنعت بانکداری

- عیسی حسین زاده^۱، دکتر مجتبیٰ رمضانی^{۲*}، دکتر عباسقلی سنگی نورپور^۳، دکتر حسین عماری^۴، دکتر ناصر فقهی فرهمند^۵
۱. دانشجوی دکتری مدیریت دولتی، واحد بناب، دانشگاه آزاد اسلامی، بناب، ایران.
۲. گروه مدیریت، واحد بناب، دانشگاه آزاد اسلامی، بناب، ایران.
۳. گروه مدیریت، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران
تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۱/۱۶، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۳/۱۸

چکیده

زمینه: یک سازمان زمانی می تواند به اهداف خود دست یابد که کارکنان و مدیران آن بر اساس شایستگی و اخلاق مداری پله های ترقی سازمانی را طی کنند. هدف از انجام پژوهش حاضر ارائه الگوی شایستگی و اخلاق مداری با رویکرد جانشین پرور در صنعت بانکداری می باشد.

روش: پژوهش حاضر کیفی - اکتشافی از نوع داده بنیاد بود. جامعه آماری تحقیق خبرگان، اساتید و کارشناسان سیستم بانکی آگاه به مدیریت دولتی و مفاهیم اخلاق حرفه ای بودند. از میان آنها ۱۵ نفر با روش گلوله برفی به عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار جمع آوری داده ها مصاحبه عمیق بود. و در نهایت داده ها با روش کد گذاری های سه گانه با نرم افزار MAXQDA مورد تحلیل قرار گرفت.

یافته ها: یافته های حاصله نشان می دهد ۱- در بررسی ابعاد شایستگی با رویکرد جانشین پرور در صنعت بانکداری تعداد ۶۱۹ کد حاصل شد که در مرحله بعد از کدهای انتخاب شده ۸ مولفه احصاء گردید که نهایتاً این مولفه ها نیز در ۶ بعد طبقه بندی شدند و در نهایت ۶ بعد اصلی (شایستگی های اخلاقی، روانشناختی، حرفه ای، اجرایی، فنی و رهبری) در قالب ابعاد شش گانه الگوی شایستگی ها با رویکرد جانشین پروری در صنعت بانکداری جای گرفتند.

نتیجه گیری: الگوهای شایستگی با تاکید بر مدیریت منابع انسانی مبتنی بر شایستگی در قالب شیوه ای نو برای یکپارچه کردن اقدامان حوزه منابع انسانی به کار می رود. در پژوهش حاضر مشخص شد اساسی ترین مولفه های شایستگی، اخلاق مداری، شایستگی روانشناختی، شایستگی های حرفه ای، اجرایی و فنی و توانایی های رهبری است.

کلیدواژه‌گان: شایستگی، اخلاق مداری، جانشین پرور

سر آغاز

در حالی که شایسته سالاری در حقیقت یک رویکرد و یک نهاد برای انتصاب اشخاص در یک حکومت است. افراد در سیستم شایسته سالار، بر اساس معیارهای متغیری از شایستگی مورد دآوری قرار می گیرند. این معیارها می توانند زمینه های گسترده ای، از هوش گرفته تا پابندی به اخلاق، از استعداد عمومی تا دانش در زمینه خاص را در بر بگیرند. یکی از انتقادات وارد شده به این رویکرد، اشاره به این حقیقت دارد که شایستگی یک مفهوم عمیقاً ساجکتیو و مبهم می باشد که بالقوه مبهم و در معرض سوءاستفاده است. (۲-۴)

« شایسته سالاری » در مفهوم مرسوم، نظامی است که در آن پادشاه ها و منابع کمیاب، به افراد دارای صلاحیت تخصیص می یابد. بدین مفهوم که کارکنان باید با وعده موقعیت ها، حرکتی رو به بالا و بر مبنای استعداد و تلاش فردی خود داشته باشند و این همان رد و انکار نظام

شایسته سالاری^۱ به شیوه ای از مدیریت گفته می شود که در آن دست اندرکاران بر پایه توانایی و شایستگی شان برگزیده شوند و نه بر پایه قدرت مالی یا موقعیت اجتماعی و فامیلی. فناوری های نوین^۲ و شتاب تحول و تغییر، نیاز به نیروی انسانی متخصص را بیش از پیش کرده است. این امر بنگاه ها و دولت را به سوی نظام و سیستمی شایسته سالار رهنمون می کند. در جوامع شایسته سالار، نگرش های خوشاوند سالاری، قبیله گرایی، حزب سالاری و غیره مطرود است. نظام شایسته سالار، نظامی است که در آن افراد مناسب در مکان و زمان مناسب منصوب شده و از ایشان بهترین استفاده در راستای اهداف فردی، سازمانی و اجتماعی بشود. (۱)

باید توجه داشت که شایسته سالاری، نه یک نوع حکومت، بلکه یک فرهنگ می باشد. شایسته سالاری غالباً و به اشتباه یک نوع حکومت تلقی می شود،

نویسنده مسئول: نشانی الکترونیکی: ramezani.mjb@gmail.com

های طبقه ای^۳ و اشرافی است که در آن افراد بر اساس موروثیت و جانشینی به موقعیت اجتماعی دست می یابند. اما برخی از معیارهایی را که ما به استعداد و تلاش افراد نسبت می دهیم، کارکنان را به گونه مجزا اندازه گیری نمی نمایند، بلکه به گونه موازی و در ارتباط با طبقه گرایی (اشراف گرایی^۴) قرار دارند. آنچه که استعداد^۵ فرد نامیده می شود، در حقیقت تابعی از پست های اجتماعی یا فرصت هایی است که به وسیله فضیلت خانوادگی و تیر و تبار به او رسیده است. بنابراین گرچه به این نظام نیز نظامی شایسته سالار می گوئیم، اما این نظام تنها از نظام های اشرافی (طبقه ای) دموکراتیک تر و طرفدار حقوق تساوی بیشتر است تا اینکه شایسته سالار باشد» (۵ و ۶).

حفظ و بقای هر سازمان از اصلی ترین ارکان فلسفه وجودی آن می باشد. فلذا اگر یک سازمان بخواهد مسیر رشد، توسعه و تعالی را طی نماید، نیاز به بررسی عملکرد خود دارد. اگر در یک سازمان پاداشها و منابع کمیاب، به افراد دارای صلاحیت و شایسته تخصیص نیابد، و کارکنان بر مبنای استعداد و تلاش فردی خود حرکتی رو به بالا نداشته باشند؛ کارایی، اثربخشی، بهره وری و دیگر عوامل تاثیرگذار بر عملکرد در سطح پائین خواهند ماند و در نتیجه سازمان خروجی مناسبی نداشته و به جای ایجاد ارزش افزوده، در مسیر افول خود قرار خواهد گرفت. این نوع سازمان مشابه نظامهای طبقه ای و اشرافی است که در آن افراد بر اساس موروثیت و جانشینی و یا هر عاملی غیر از شایستگی به منزلت اجتماعی دست می یابند (۷).

در دنیای رقابتی کنونی و عصر تغییرات دایم تعداد کمی از سازمانهای هوشمند که به دنبال حفظ و ارتقای جایگاه خویش هستند، برنامه-ریزیهای خود را بر شناسایی، پرورش استعداد های مدیریتی درون سازمانی و ارزیابی عملکرد کارکنان و مدیران بر اساس شایسته محوری و اخلاق مداری متکی می کنند. نتایج تحقیقات نشان می دهد که در بلند مدت، این گونه سازمانها به وضوح گرایش به انتخاب مدیران ارشد از مجموعه درون سازمانی خواهند داشت (۸). و به دنبال ساختن آینده هستند. به این سبب می توان آنها را سازمانهای آینده ساز و یا سازمانهای پیشرو نامید. آنها با درک اهمیت و میزان تاثیر گذاری مدیران شایسته و اخلاقی در رشد و موفقیت خود به دنبال طراحی و اجرای برنامه های جدی و منظم استعدادیابی و جانشین پروری مدیران هستند. بنابراین توجه به الگوی شایستگی به ویژه در بعد اخلاقی یکی از اولویت های سازمان هاست (۹). شایستگی اخلاقی^۶ را می توان ترکیبی از سه بعد تلقی نمود:

ادراک اخلاقی^۷ که مستلزم آگاهی فرد از ارزش ها در ارتباطات است
 قضاوت اخلاقی^۸ که مستلزم انتخاب یک ارزش نسبت به ارزش دیگر بر پایه استدلال و تفکر منطقی است
 رفتار اخلاقی^۹ که مستلزم اعمال ارزش ها بر کنش توسط فرد برای کسب تایید عمومی است (۱۰-۱۳).

با توجه به مطالب یاد شده و با عنایت به خلای تحقیقاتی در زمینه تبیین ارائه الگوی شایستگی و اخلاق مداری با رویکرد جانشین پرور در صنعت بانکداری، محقق در پژوهش حاضر قصد دارد به ارایه و تبیین یک الگوی شایستگی اخلاقی در این زمینه بپردازد لذا این پژوهش از نظر اینکه به طراحی الگوی شایستگی اخلاقی با رویکرد جانشین پرور^{۱۰} در صنعت بانکداری^{۱۱} می پردازد دارای نوآوری می باشد و یافته های برآمده از آن می تواند مورد استفاده مدیران ارشد بانک های ایران قرار گیرد. بنابراین سوال اصلی تحقیق اینست که عوامل (ابعاد) شایستگی ها با رویکرد جانشین پروری در صنعت بانکداری کدامند و الگوی مربوط به آن چگونه است؟

روش

پژوهش حاضر کیفی از نوع داده بنیاد بود. پژوهش حاضر بر مبنای هدف، جزو پژوهش های کاربردی می باشد، و از آن جا که تلاش دارد به ارائه الگو در خصوص موضوع بپردازد، جزو تحقیقات اکتشافی است. جامعه آماری تحقیق خبرگان، اساتید و کارشناسان سیستم بانکی آگاه به مدیریت دولتی و مفاهیم اخلاق حرفه ای بودند. گروه های خبرگان علمی به شرح ذیل است:

- مدیران برجسته صنعت بانکی؛
  - صاحب نظران و اساتید آموزش عالی در الگوی شایستگی با رویکرد جانشین پرور در صنعت بانکداری
- از میان آنها ۱۵ نفر با روش گلوله برفی به عنوان نمونه انتخاب شدند. اشباع نظری، معیار توقف نمونه گیری (مصاحبه ها و فرآیند گردآوری داده ها) در این تحقیق بود. ابزار جمع آوری داده ها مصاحبه عمیق ساختار یافته بود. و به منظور ثبت داده ها، تمامی مصاحبه ها یادداشت و پس از انجام هرمصاحبه، متن کامل مصاحبه- در قالب فایل WORD وارد نرم افزار MAXQDA شد، و کار کدگذاری بروی متن ها انجام گردید.
- و در نهایت داده ها با روش کد گذاری های سه گانه با نرم افزار MAXQDA مورد تحلیل قرار گرفت.

یافته ها

در مجموع از ۱۵ متن مصاحبه با خبرگان، ۶۱۹ کد باز احصاء گردید. پس از مرحله کدگذاری اولیه، با تحلیل داده ها و کنار هم قرار دادن چندین باره ی کدهای باز در ظاهر متفاوت اما در راستای فرآیندی مشابه و هم معنی، اقدام به ادغام کردن کدهای باز، در قالب مفاهیمی انتزاعی تر شد. که ۳۱ مولفه تعریف شد.

سپس در بررسی ابعاد شایستگی اخلاقی با رویکرد جانشین پرور در صنعت بانکداری تعداد ۸ مولفه احصاء گردید که نهایتاً این مولفه ها نیز در ۶ بعد طبقه بندی شدند (جدول ۱).

جدول ۱: کد گذاری محوری

مؤلفه	طبقه	
مسئولیت پذیری	فردی	
تعهد و وجدان کاری	شایستگی های اخلاقی	
قانون مداری		
روابط اخلاقی با کارکنان و مراجعان		
عدالت ورزی		
ادراکی		
رفتاری	شایستگی های سازمانی ^{۱۳}	
حرفه ای	شایستگی های اجرایی ^{۱۲}	
تصمیم گیری		
مذاکره		
مدیریت زمان		
برنامه ریزی		
سازماندهی		
کار تیمی		
شایستگی اجرایی شاخص ها		
بعد مدیریتی		
مشارکت		
تجارب		شایستگی فنی
شایستگی شغلی		
مهارت		
تخصص	شایستگی حرفه ای	
کار آفرینی		
شم کسب و کار		
مشتری گرایی	شایستگی رهبری	
توان متقاعد سازی		
مدیریت استرس		
قضاوت و تصمیم گیری	شایستگی روانشناختی ^{۱۵}	
صبر و بردباری		
مثبت اندیشی		
سلامت روان		
انگیزه		

بحث

بر اساس نتایج تحقیق حاضر و در بررسی ابعاد شایستگی اخلاقی با رویکرد جانشین پرور در صنعت بانکداری تعداد ۸ مؤلفه احصاء گردید که نهایتاً این مؤلفه ها نیز در ۶ بعد (شایستگی های اخلاقی، روانشناختی، حرفه ای، اجرایی، فنی و رهبری) قرار گرفتند.

این نتیجه همسو با تحقیقی با عنوان طراحی مدل مفهومی نظام ارزیابی عملکرد کارکنان مبتنی بر شایستگی است که به این نتایج رسید که مؤلفه های مدل برای بعد شایستگی به ترتیبی که آزمون فریدمن برای آنها رتبه بندی کرده عبارت است از: ۱- مهارت های مدیریتی ۲- ویژگی های فردی ۳- دانش ضمنی ۴- مهارت های پایه ۵- دانش آشکار ۶- مهارت فنی (۱۴). همچنین همسو با نتیجه مطرح شده در تحقیقی

نتایج حاصل از کد گذاری های مصاحبه های خبرگان نشان می دهد، مؤلفه های بعد اجرایی (شایستگی مدیریتی و سازمانی)، مؤلفه های بعد اخلاقی (شایستگی اخلاقی فردی و بین فردی) مؤلفه های بعد فنی (شایستگی فنی و تکنیکی) مؤلفه های بعد روانشناختی (شایستگی روانشناختی) مؤلفه های بعد حرفه ای (شایستگی حرفه ای) مؤلفه های بعد رهبری (شایستگی رهبری) می باشد در نهایت ۶ بعد اصلی (شایستگی های اخلاقی، روانشناختی، حرفه ای، اجرایی، فنی و رهبری) همراه با زیر مجموعه های آن در الگوی مفهومی پژوهش جایابی شدند. (نگاره ۱).

3. Class systems	نظام های طبقه ای
4. Aristocracy	اشراف گرایی
5. Talent	استعداد
6. Ethical competence	شایستگی اخلاقی
7. Ethical perception	ادراک اخلاقی
8. Ethical judgement	قضاوت اخلاقی
9. Ethical behavior	رفتار اخلاقی
10. Successor approach	رویکرد جانشین پرور
11. Banking industry	صنعت بانکداری
12. Executive competence	شایستگی اجرایی
13. Organizational competence	شایستگی سازمانی
14. Management competence	شایستگی مدیریتی
15. Psychological competence	شایستگی روانشناختی

References

- Khalili A, Hoseini-Mahboob SR. (2020). The relationship between meritocracy, job pressure, job control and perceived organizational support with employee performance. *Human Capital Empowerment*; 10: 175-184. (In Persian).
- Talebi E, Hashemianfar SA. (2019). Sociological understanding of meritocracy, work conscience and commitment and its impact on reducing corruption, norm-breaking and crime. *Human Sciences Perspectives*; 34: 61-76. (In Persian) .
- Masihi M. (2019). The impact of alavi merit on the efficiency of iranian government organizations. *Accounting & Financial Management Researches*; 5(3): 16-26. (In Persian) .
- Gioki E, Manzari-Tavakoli A, Salajegheh S, Sheikhi A. (2019). Explain organizational strategy with meritocracy and servant leadership. *Strategic management Studies*; 37: 201-222. (In Persian) .
- Parish R. (2015). Interview with Iani Guinier about the measure of meritocracy. Available at: <http://altnet.org/story/33671> . Accessed: 12 jun 2020.
- Martinez PAL, Moreno JJM, Brage LB. (2014). Analysis of professional competencies in the Spanish public administration management. *Journal of Work and Organizational Psychology*; 30: 61-66.
- Taherpour-Kalantari H, Jahangiri A, Zarei S. (2018). Assessing the degree of meritocracy in government organizations in Tehran and identifying the factors affecting it. *Public Management Perspective*; 36: 42-62. (In Persian) .
- Zhang Y, Rajagopalan N. (2015). CEO succession planning: Finally at the center stage of the boardroom. *Business Horizons*; 53: 455-462.
- Omrani G, Abdullahi B, Koonoonipor A, Shams S. (2017). The relationship between meritocracy and organizational ethics and quality of work life. Tehran: 2nd International Conference on New Horizons in Humanities and Management.
- Hoseinzadeh AH, Nabavi A, Fazelpour SM. (2016). Investigating the effect of cultural values,

واگذاری برخی تسهیلات و امتیازات برای افرادی که از سطح شایستگی اخلاقی بالاتر هستند ، مقدمات شایسته سالاری را فراهم کنند و انگیزه کارکنان را افزایش دهند

- پیشنهاد می شود کمیته های مجزا در بانک ها برای بررسی سطح شایستگی اجرایی ، اخلاقی ، فنی ، روانشناختی ، حرفه ای و رهبری تعریف شود

از آنجا که داشتن شایستگی و مهارتهای لازم برای کارکنان، امروزه یک ضرورت است، مدیران بانکها میتوانند در هنگام استخدام کارکنان این مسئله را مد نظر قرار داده و افرادی را استخدام کنند که از شایستگیهای لازم در ابعاد اجرایی ، اخلاقی، فنی ، روانشناختی ، حرفه ای و رهبری برخوردارند

- پیشنهاد می شود در بانک مورد مطالعه بستری مناسب جهت ترویج شایسته سالاری و پرورش شایستگان از طریق رشد و شکوفایی نخبگان و فرصت ظهور و بروز استعدادهای آنان در ابعاد شایستگی های اجرایی ، اخلاقی، فنی ، روانشناختی ، حرفه ای و رهبری فراهم شود .

-به مسئولین پیشنهاد می گردد تا با ارائه معیارهای شایستگی های اجرایی ، اخلاقی، فنی ، روانشناختی ، حرفه ای و رهبری به ارزیابی و انتخاب مدیران مستعد و شایسته بپردازند.

نتیجه گیری

دنیای پیچیده و رقابتی امروز رهبری و مدیریت سازمان ها به طریق گذشته با موفقیت توأم نخواهد بود و سازمانها هر مکانیزمی را برای سبقت گرفتن از یکدیگر به کار می گیرند. نتایج تحقیقات کمبود نیروهای مدیریتی و افزایش نیاز سازمانها به مدیران و کارکنان به مراتب توانمندتر، مستعدتر، ماهرتر و شایسته تر از مدیران امروزی را، در سالهای آینده نشان می دهد و حقیقت این است که شناسایی و بهره گیری از کارکنان و مدیران شایسته، یکی از اساسی ترین چالشهای پیش روی سازمانها برای عبور از شرایط دشوار فردا است. جانشین پروری فرایند پویا و مستمری است که با اجرای آن خون تازه ای در رگ های سازمان به جریان در می آید. بی شک این جانشین پروری بدون توجه به شایستگی های اجرایی ، اخلاقی، فنی ، روانشناختی ، حرفه ای و رهبری کاری بیپوده است و سازمان را در سرراشایی زوال قرار می دهد.

ملاحظه های اخلاقی

موضوعات اخلاقی همچون؛ سرقت ادبی، رضایت آگاهانه؛ انتشار چندانگانه و ... در پژوهش حاضر مورد توجه قرار گرفته اند.

واژه نامه

1. Meritocracy	شایسته سالاری
2. Modern technologies	فناوری های نوین

- evaluation system based on competence in Imam Sadeq University. [M.A thesis]. Tehran: Imam Sadeq University. (In Persian).
15. Mahboobi F, Ahadzadeh S, Seyedzadeh SM. (2014). Managers' performance evaluation system using competency model. Proceedings of the Second Conference on Managers' Performance Evaluation. Tehran: Azma Parsian Conference Company Publications. (In Persian).
  16. Ochoti G, Maronga E, Muathe S, Nyabwanga R, Ronoh P. (2012). Factor influencing employee performance appraisal system. International Journal of Business and Social Science; 3.(۳)
  17. Fazel-Anvari A. (2015). Presenting a practical model of competency-based performance management (Case study: Select Industrial Group). [M.A thesis]. Tehran: Payam-e-Noor University. (In Persian).
  - meritocracy and organizational socialization on work ethic (Case study of Shahid Chamran University staff in Ahvaz). Journal of Sociology; 17(3): 78-108. (In Persian).
  11. Rahimi-Aghdam S, Sanobar N, Haghverdizadeh A. (2020). Identifying the ethical competencies of international tour guides. Ethics in Science and Technology; 15 (3) :58-64. (In Persian) .
  12. Toure N, Moradi M, Jabari K. (2019). Relationship between organizational culture and anti-citizenship: mediating role of ethical competence, organizational capacity and governance. Ethics in Science and Technology; 14 (3) :76-84. (In Persian).
  13. Moghadasi Z, Tabeei Z. (2020). Role of basic psychological needs in moral identity. Ethics in Science and Technology; 15 (1) :22-26. (In Persian).
  14. Barzegar-Hoseini M. (2010). Designing a conceptual model of employee performance

